

TÓTH OLIVÉR

„FOLYAMATOSAN KÍSÉRLETEZEM”

Beszélgetés Szombat Évával
a Capa Nagydíj nyertesével

Szombat Éva: *Beáta*, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

SZOMBAT ÉVA TIZENHÁROM ÉVESEN JELENTKEZETT A KISKÉPZŐRE. MÁR EKKOR MÁMORÍTÓ ÉRZÉS JÁRTA ÁT, MIKÖZBEN RÉGI FOTOGRÁFIÁKAT NÉZEGETETT, ÉS ÁLTALUK OLYAN IDŐKBE UTAZHATOTT VISSZA, AMELYEKNEK NEM VOLT TANÚJA. BIZONYOS KÉPEKRE KÜLÖNÖSEN EMLÉKSZIK. AHOGY ERŐTELJESEN HATNAK RÁ AZ ÁLMAI IS. A CAPA-NAGYDÍJAS FOTOGRÁFUS UTOLSÓ, *ORGAZMUST KÉREK, NEM RÓZSÁT* CÍMŰ ANYAGÁBAN A NŐI SZEXUALITÁST HELYEZTE FÓKUSZBA, A RÁ JELLEMZŐ TABUDÖNTÖGETŐ, MÉGIS JÁTÉKOS MÓDON. SZOMBAT ÉVA A KORTÁRS MAGYAR FOTOGRAFIA EGYIK LEGSZEMBETŰNŐBB ÉS LEGVITATOTTABB KRÓNIKÁSA.

Tóth Olivér: *Mennyi elfoglaltsággal jár Szombat Évának lenni?*

Szombat Éva: Legyen szó alkalmazott vagy szerelem projektekről, az esetek nagy részében azt érzem, hogy nem tudok kikapcsolni. Hiába zártam le egy sorozatom, fejbem még tovább dolgozom rajta. A fotózás folyamatos jelenlétet igényel.

T. O.: *Azért kérdeztem, mert kívülről úgy néz ki, hogy rendkívül tudatosan alakítod a személyes márkád. Milyen elemei és megkülönböztető jegyei vannak ennek?*

Sz. É.: Alapvetőnek tartom, hogy aktív legyek a közösségi médiában, hogy egy projektem kapcsán beszéljek annak mondanivalójáról, így viszonylag sokat szerepelek a médiában, de nem keresem szándékosan a kapcsolatot a sajtóval. Ha van miről beszélnem, megteszem. Nem csak egy szűk, értelmiségi közegnek készítem a fotóimat. Nem szeretném, ha az alkotásaimmal csak egy galéria falán találkozoznának az emberek. Azt gondolom, az engem foglalkoztató témák sokakat érintenek, így szeretném, ha minél több emberhez eljutna az üzenet. Az, hogy a mondanivalóm gyakran provokatív, a téma sajátosságából ered. A provokálás soha nem öncélú. A legújabb sorozatom sem véletlenül kapta az *Orgazmust kérek, nem rózsát* címet. A nőket a szexjátékaikkal együtt bemutató

fotósorozatomban azt a mítoszt igyekszik eloszlatni, hogy a nőknek nem illik a szexualitással foglalkozni.

T. O.: *A Capa-nagydíjas sorozatodra térjünk vissza később! Most beszéljünk arról, hogy a kilencvenes években nőttél fel, sok rajzfilmet és videóklippet néztél a Cartoon Network-ön, az MTV-n és a VH1-en. Hogyan hatott ez a vizuális nyelvvezetetedre?*

Sz. É.: A kilencvenes évek vizuálisan nagyon intenzív évtized volt. Sokat gondolkodtam rajta, hogy miért hatott rám ennyire erőteljesen a popkultúrának ez az ága. Idővel arra jöttem rá, hogy a fantáziavilágomban érzem komfortosan magam, amelynek inspirációs forrásai részben az említett médiumok voltak. Az utóbbi egy évben rendszeresen jártam pszichológushoz. Egy alkalommal szóba került, hogy harmadik gyerek vagyok, nálam sokkal idősebb testvérekkel. A szüleim mindig azt mondogatták, hogy a késői gyerek mekkora boldogság, én mégsem tudtam sokáig, mit jelent boldognak lenni, így kicsit olyan, mintha egész életemben erre a kérdésre keresném a választ. Talán az elmúlt egy évben kerültem a boldogság fogalmához, a megéléséhez a legközelebb. Azóta kialakult valamiféle egyensúly a sajátos világom és a lelkeim között. A fotográfiában való kiteljesedésem segített abban, hogy meg tudjam élni a boldogságot.

T. O.: *Mit jelent számodra ma boldognak lenni?*

Sz. É.: Arra jöttem rá, hogy a boldogság illékony pillanat. Ma már apróságoknak is tudok örülni. Például imádom biciklizni. Van, hogy a férjemmel eszünkbe sem jut, hova, merre tartunk, csak suhanunk. Mindez a szabadsággal függ össze. A boldogság projekt által is nyitottabbá váltam.

T. O.: *A boldogság témájával két fotókönyvedben foglalkoztál, a 2014-es Boldogság Könyvben és a 2016-os Practitioners-ben.*

Sz. É.: Miután elnyertem a Pécsi József fotóművészeti ösztöndíjat, úgy döntöttem, hogy elsőként egy olyan könyvet készítek, amely a látványvilágával is növelheti a boldogságérzetünket. A *Boldogság Könyv* egy félig ironikus, félig valós önségítő tankönyv lett. Az első könyv kreált világá után valós személyek boldogságát kutattam. Konkrét esettanulmányokat kerestem, így fotóztam sok olyan embert, akik traumák után élték meg a boldogságot, amit folyamatosan gyakorolnak is. A sorozatban olyan lányok is szerepeltek, akik találtak valamit, ami számukra a boldogságot jelenti, valakinek a házi állatai, másnak a hobbija vagy a gyűjtőszervedélye. Így készült el a *Practitioners* című könyv. Úgy érzem, a három éven át tartó projektnek köszönhetően a magánéletembe is sikerült boldogságot hozni. Ehhez be kellett járnom egy utat. A riportalanyaimmal folytatott beszélgetések révén rájöttem, hogy mások is keresik a boldogságot, amelyet nehéz megtalálni. Látom ennek egyfajta ellenpéldáját is, amikor egy fotós sötét, kemény dolgokkal foglalkozik, és az átéltek hatására maga is mélyre kerül lelkileg.

Az, hogy egyre többször élem meg a boldogságot, hatással van a művészetemre is. Előfordul, hogy álmodok egy jó képről, és amikor felébredek, letargikus leszek. Emlékszem, volt egy álmom, amelyben nagymamám gödöllői szántóföldjén vagyok, és a traktorok helyett zebrák és orrszarvúak szántják a földet. A vizuális kultúránk befolyásolja az álmainkat. Jó kérdés, hogy a képzelt világom volt-e előbb, vagy az álmaim.

T. O.: *Egyes vélemények szerint az általad használt harsány, giccses, magazinós és jól kommunikálható vizuális nyelv nem változott az elmúlt tíz évben. Mit gondolsz, képes vagy a megújulásra?*

Sz. É.: Értem a kritikásokat, de azt hozzá kell tennem, hogyha nagyon mást csinálnék, mint amit tőlem megszoktak, akkor az lenne a baj. Egy ideje újra analóg géppel fotózom, másképpen világítok, emiatt az utolsó két-három sorozatom jobban hasonlít egymásra, mint az ezeket megelőzőek. A képeim nyugodtabbak, mert én is higgadtabb vagyok. Ettől még most is használok csillagszűrőt, színes fényeket, mert ehhez az esztétikához vonzódok.

A képeim magazinósak, ezért előszeretettel kérnek fel médiumok közös munkára. Alkalmazott fotográfusként viszont olykor rá sem lehet ismeri a fotóimra. Folyamatosan kísérletezem. A közelmúltban fényképeztem Kepes Andrást a *Kreatív magazin* címlapjára. A képek fekete-fehérben készültek, mert ezt a megoldást éreztem helyénvalónak. Készítettem mostanában kollázsokat is. Ezeket mind ugyanaz az esztétika hatja át, mégis végkifejletükben mások, mint amit tőlem megszokhattak. Ezen a területen is törekszem arra, hogy megéljem a szabadságot. Sőt, előfordul, hogy az alkalmazott munkáimban kísérletezem jobban, ami engem is meglep.

Szombat Éva: *Annamária*, 2020, giclée print, 80x59 cm

Szombat Éva: **Beáta**, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2020

Szombat Éva: **Anna**, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

Szombat Éva: **Fruzsí**, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

Szombat Éva: *Rebeka*, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2018

T. O.: *Mit találtál meg a fotóművészetben, amit másban nem?*

Sz. É.: 13 évesen jelentkeztem a Kisképzőre. Emlékszem, három szakot kellett bejelölni. Az első órán Tímár Péter megkérdezte, miért jelöltem be a fotográfiát. Kiskoromban a nagymamáméknál volt egy szekrény, amelyben az összes családi fotót tárolták. Amikor náluk voltam, mindig ezeket a képeket nézegettem. Megbabonáztam, miközben a fotók révén olyan időkbe utaztam vissza, amikor még nem éltem. Teljesen elbűvölt az idő múlása, és az, hogy ezt meg lehet örökíteni. Voltak képek, amelyekre különösen emlékszem. Az egyik ilyen azóta is őrzöm. A nővéremről készült, aki gombafrizurában ül egy lábbal hajtható kis zöld orosz játékautóban, mellette egy macskával. Szerintem a kép Pajtás géppel készülhetett, kicsit talán fényt kaphatott, mert narancsos az árnyalata. Imádom. Arra is emlékszem, amikor elkezdtem az iskolát. Türelmetlen voltam, és nagyon tetszett,

hogy ahelyett, hogy grafikusként hónapokig vonalakat húzigáltam volna, rögtön terepre mentünk, majd a felvételeket nagyítottuk, előhívtuk. Azt éreztem, a fotográfia nagyon izgalmas szakma, amely révén ábrázolhatom a valóságot úgy, ahogy én látom. Egy pohár az pohár, de tűnhet olyannak, mintha nem az lenne.

T. O.: *Hogyan változott a fotográfáról alkotott elképzelésed az évek során, és ez hogyan befolyásolta a különböző sorozataid?*

Sz. É.: Az első fontosabb sorozatom, amelyben először jelent meg a nagymamám, az *Anzix* volt még 2008-ban. Ekkor már a MOME hallgatója voltam. Egy alternatív valóságot találtam ki, ahol mindenki fura és senki sem törődik mások véleményével. A nagymamám akkoriban egy nyugdíjasklub tagja volt, ahol minden farsangkor beöltöztek, és felléptek az angyalföldi kultúrházban. Többször is elmentem velük, és lefotóztam őket.

Szombat Éva: *O. Barbi és a fekete mamba gyönyörűd.*
(Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

Szombat Éva: *Ildikó játéka*, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2018

Szombat Éva: *S. Lilla játéka*. (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

Szombat Éva: *S. Lilla játéka*. (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

Inspiráló volt, mert láthattam, hogy az idősebb generáció képes megőrizni a humorát, a nyitottságát. Egy másik sorozatom roma származású alanyát, Jolikát és a családját egy kispesti *Ki mit tud?*-on ismertem meg. Azonnal szimpatizáltunk egymással, és Jolika szeretne volna elkérni a képeket. Miután odaadtam neki a fotókat, meghívott, hogy töltsöm a családjával a húsvétot, és fotózzam le őket. Idővel megismertem az egész családot, azóta szemtanúja voltam, ahogy a gyerekekből felnőttek lettek.

Ezt követte *A naiva fiókja* című diplomamunkám 2012-ben, amelyről igen ritkán beszélek. Lényegében a férfiakat szerettem volna jobban megérteni. Abban az időben fiúkkal laktam, és mindig érdekelt, miről beszélnek egymás között. Lényegében ez volt az egyik inspirációm. Építettem egy férfias, kocka alakú szobát, amelynek bejárata belülről egy obeliszk volt, amely a hatalom mellett fallikus szimbólum is. A bejárat kívülről egy ovális, vagi-

naszerű elem volt. Bent egy rózsaszín szőnyeg és egy asztal kapott helyet, körben a négy falon különböző tematikába rendezett fotókkal. Az installációhoz két videót is forgattam. Apukámról is meséltem benne.

Ezt követően készítettem a már említett *Boldogság*-projektemet.

Az elmúlt néhány évben egyre inkább saját magam felé fordult a figyelmem, a testem és a szexualitásom került középpontba. A *Beyond The Curve* annak révén született, hogy 2017-ben betöltöttem a harmincat, és abban az évben meg is házasodtam. Úgy éreztem, valami véget ért, valami új következik. A húszas éveim bizonytalanságát felváltotta egyfajta megbékélés a lelkemmel és a testemmel.

T.O.: *A legutolsó sorozatod olyan, mintha egy diskurzus elindításnak szántad volna, hogy a témát tabutlanítsd, és lehetőséget adj a női szexualitásról való őszinte, nyitott beszédre.*

Sz. É.: Az eredeti terv viszonylag egyszerű volt: lányokat szerettem volna lefotózni a szexjátékaikkal. Azután az *Orgazmust kérek, nem rózsát* sokkal több lett. Annyi félelem kötődik a szexualitáshoz, hogy sokakat, köztük engem is iszonyatosan frusztrált. Huszonkilenc évesen vásároltam meg az első vibrátoromat, amelyet lefotóztam, és valami elindult bennem. Az alanyaimat azért kerestem fel, hogy lefotózzam a szexuális segéd-eszközeiket, de a lényeg nem ez volt, hanem a beszélgetések. Nagyon megnyíltak a közös munka során. Meséltek arról, milyen abúzus érte őket, azt hogyan dolgozták fel, de arról is, hogyan találtak rá a szexualitásra. Nem szerettem volna *voyeurként* részt venni ebben, így a saját döntésem volt, hogy személyessé teszem a sorozatot. A szexualitás, a meztelenség, a női test és az örömszerzés a mai napig tabu a magyar társadalomban, holott a világ egyik legtermészetesebb dolga. Fontosnak tartom, hogy merjünk beszélni a traumáinkról, szeressük a testünket. Huszonévesnek lenni jó volt, de harmincasként kevésbé érzem magam elveszettnek. Miért kellene szégyellni azt, amit szeretünk?

T. O.: *Ezzel a sorozattal kapcsolatban lehet feminista fotográfáról beszélni?*

Sz. É.: Attól függ. A feminizmusnak sok ága van. A témát magát lehet feministának nevezni. Ha a radikális feminizmus irányából közelítek, ők biztos, hogy nem szeretik ezt az anyagot.

T. O.: *A sorozat képein egyáltalán nem látunk férfi alanyokat. Mi az oka ennek?*

Sz. É.: Amikor elkezdtem ezzel a sorozattal foglalkozni a nők érdekeltek, az ő szexualitáshoz való viszonyuk. A szex nem ott kezdődik, hogy a pénisz behatol a vaginába. Miért ciki beszélni női körökben a maszturbálásról? A férfiaknál ez általánosabb, egyúttal elfogadottabb is. Egyébként áttételesen a férfiak is megjelennek az anyagban, hiszen az interjúkban szerepelnek.

T. O.: *Mit gondolsz, mennyire emancipáltak a magyar nők?*

Sz. É.: Európában élünk, a társadalom egy szűk rétege emancipált, ugyanakkor például a nagyon mélyről jövő hagyományokkal bíró társadalmi csoportokban még mindig nagyon erősek a konvenciók.

Szombat Éva: S. Lilla, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2021

T. O.: *Egy ilyen fotósorozattal változhat a nők megítélése? Sikerült elindítani párbeszédet?*

Sz. É.: Az egyik lány, Zsófi azt mondta nekem, hogy számára a vibrátorok fejlesztő eszközök, minden egyes új darab kipróbálásakor valami új dologra jön rá saját magával kapcsolatban, ráadásul a párok kapcsolatban is megkönnyítheti a kommunikációt a felek között, ha minden szereplő nyitott erre. Egy másik szereplő, Beáta sokáig abuzív kapcsolatban élt, azt gondolta, hogy ez normális, mert az ő apja is folyton szavakkal bántalmazta az édesanyját, ő mégis maradt és túrt. Később, amikor Beáta végre ki tudott lépni a kapcsolatból, előtört belőle az addig elfojtott düh. Az agressziót a BDSM közösségben vezette le, ahol sok férfi kifejezetten élvezi, ha bántalmazták. Ott jött rá arra, hogy az ebben való részvétel a düh egészséges kicsatornázása lehet, így lett domina Lady Bogi néven. Évinél, akinek néhány éve amputálták a lábát, az is gondot okozott, hogy miután elkezdte feldolgozni a traumát, visszatért a libidója, amelyet nem tudott megélni. Majd rátalált egy közösségre, amelynek tagjai kifejezetten az amputált emberekre fókuszálnak, így ebben a közösségben kapta vissza a nőiességét. Mennyivel könnyebb lenne, ha mindannyian ilyen nyitottak lennénk. Ha innen közelítem meg a kérdést, elindult valami, de ettől még van bőven teendő ezen a területen is.

T. O.: *Egyes szakmai vélemények szerint a fotósorozat művészi színvonalra elmarad a Capa-nagydíj kívánalmaitól. Mit gondolsz a kritikus hangokról?*

Sz. É.: Ha valaki csak a sorozatból kiragadott, média-kompatibilis képeket látta, és nem magát a háromszáz oldalas könyvet, ami maga a mű, akkor érthető, hogy negatív kritikai visszhangot váltott ki. A nemzetközi zsűri is a teljes kép alapján hozta meg a döntését. A pozitív visszajelzések, például olyan emberektől, akiknél célba ért az üzenet, sokkal fontosabbak számomra, hisz elsősorban nekik szólt, azoknak az embereknek, akik az említett tabukkal találkoznak, szenvednek tőle.

T. O.: *Türelmetlen típus vagy. Ha egy sorozatot befejeztél, és úgy érzöd, kész vagy, szeretsz valami újba fogni. Mi köti le a gondolataidat most?*

Sz. É.: Az utolsó projektemhez készült könyvet szeretném nagyobb példányszámban kiadni, emellett a témát tovább vinni a doktorinhoz, ahol a kutatásomban a generációkon átívelő erkölcsi útmutatásokat vizsgálom a szexualitáshoz fűződő viszonyunkban. Tavaly találkoztam először testközelből a halállal, amikor édesapám májusban hirtelen elhunyt. A fájdalom és a bizonytalanság, amit átéltem, semmihez sem volt fogható, elveszettnek éreztem magam. Elkezdtem egy kis géppel fotózni az életének emlékeit. Volt egy vadászháza, amelyet a közelmúltban adtunk el. Tíz éve nem jártam ott. Az adás-vétel előtt muszáj volt elmennünk. Mindent úgy találtunk, ahogy otthagytuk, a naptáron minden bejegyzés 2020 májusában kelt. Meg kellett örököznem a pillanatot. Egy fotósna ez terápia is, az elmélyülés révén talán enyhül a fájdalom. Sokáig fog tartani a gyászunka.

Szombat Éva: *Annamária*, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2020

Szombat Éva: **Anett**, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2018

Szombat Éva: **Emília**, (Részlet az *Orgazmust kérek, nem rózsát* című fotókönyvből), 2019

